

Stadsrum för människor

En studie av mänsklig aktivitet i Vardagsrummet i Uppsala

Mathilda Axling och Agnes Sandström

Kandidatarbete 15 hp, institutionen för stad och land
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Uppsala 2015

Titel: Stadsrum för människor: en studie av mänsklig aktivitet i Vardagsrummet i Uppsala

Engelsk titel: Urban Spaces for Humans: a Study of Human Activity in Vardagsrummet in Uppsala

© Mathilda Axling, Agnes Sandström

Handledare: Malin Eriksson, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Ylva Dahlman, SLU, institutionen för stad och land

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur

Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna

Nyckelord: ELA, mänsklig aktivitet, social hållbarhet, stadsrum, urbana miljöer, Vardagsrummet i Uppsala

Omslagsbild: Vardagsrummet i Uppsala sett från söder, Mathilda Axling, Agnes Sandström

Publiceringsår: 2015

Publiceringsort: Uppsala

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Syftet med uppsatsen är att komma fram till hur och varför urbana miljöer fungerar med avseende på mänsklig aktivitet och vilka element som krävs för att en plats ska uppfattas som aktiv. För att göra det valde vi en plats med lite mänsklig aktivitet, Vardagsrummet i Uppsala, för att se vad som fungerade och saknades där. Med social hållbarhet som utgångspunkt ville vi ta reda på vad som kan bidra till mänsklig aktivitet i urbana miljöer och även faktorer som är avgörande för hur mycket en plats används och upplevs. En teoristudie gjordes och på platsen genomfördes platsobservation och ELA-observation för att studera hur Vardagsrummet fungerade med avseende på den mänskliga aktiviteten. Vidare gjordes intervjuer med utvalda huvudaktörer för gestaltningen av rummet. Jan Gehls 12 kvalitetskriterier för aktiva stadsrum användes som en avprickningslista över vilka faktorer som finns och saknas Vardagsrummet. Vidare gjordes skisser på tillägg till den befintliga gestaltningen på platsen som vi ansåg skulle kunna höja den mänskliga aktiviteten. Vårt resultat visar att det är en kombination av faktorer som gör att Vardagsrummet upplevs som tomt. Att platsen är en passage men har många bänkar som inte används förstärker känslan av att det är få som använder platsen. Slutligen diskuterades de avgörande faktorerna vid gestaltning av en urban miljö för att människor ska använda platsen. Dessa faktorer är var platsen ligger i förhållande till andra funktioner och stråk, attraktioner utöver platsens utformning som verksamhet i bottenvåningarna samt om platsen skapar ett bestående intryck hos sina besökare.

Abstract

The purpose of this thesis is to identify how and why urban spaces function in relation to human activity and which elements are essential in creating an environment we experience as active. To accomplish this, we studied a place with little human activity, Vardagsrummet in Uppsala, to detect what worked and what was missing there. Taking social sustainability as a starting point, we wanted to find out what may contribute to human activity in urban environments and also which factors are crucial to how much space is used and how it is perceived. Theoretical research, a site observation and an ELA-observation was done to investigate how Vardagsrummet functions in terms of human activity. Furthermore, we interviewed operators responsible for the design of Vardagsrummet. Jan Gehl's 12 quality criteria on active urban spaces were used as a checklist of existing factors and factors that are missing in Vardagsrummet. Furthermore, we made basic sketches to show additions to the current design in Vardagsrummet which we thought could enhance the human activity there. Based on our results we could determine that there is a combination of factors that contribute to why Vardagsrummet is perceived as empty. The fact that the site is a passage but has many unused benches reinforces the impression that there are few who use the space. Finally, we discussed the key factors in designing an urban environment to encourage human activity. These factors include where the site is located in relation to other functions and routes, attractions in addition to the design of the site such as the ground floor activities and that the site itself creates a lasting impression on its visitors.

Innehållsförteckning

Introduktion	5
Bakgrund och översiktskarta	5
Begreppsprecisering	8
Syfte	8
Frågeställning	8
Avgränsningar	8
Metod	8
Teoristudie	9
Inventering	9
Observationer	9
Platsobservation	9
ELA-observation	10
Utvärdering utifrån Gehls 12 kvalitetskriterier	11
Intervjuer	12
Huvudaktörer	12
Besökare och butiksbiträde	12
Applisering på Vardagsrummet	13
Resultat	13
Teoristudie	13
Inventering och mikroklimat	14
Platsens förutsättningar, växtlighet och material	15
Mikroklimat	16
Intentioner och problematik med platsen och dess gestaltning	16
Åsikter om platsen	18
Hur platsen används	18
Platsobservation	18
ELA-observation	19
Utvärdering utifrån Gehls 12 kvalitetskriterier	20
Analys	23
Varför upplevs platsen som tom?	23
Hur skulle platsen kunna göras mer aktiv?	24
Diskussion	26
Varför upplevs en urban miljö ha mycket mänsklig aktivitet?	27
Metoddiskussion	28
Stadsrum och social hållbarhet	29
Referenser	31

Introduktion

Vi har studerat Vardagsrummet som är en offentlig plats längs med Dragarbrunnsgatan i Uppsala. Anledningen till att vi valde att studera Vardagsrummet var att när vi passerat har det varit väldigt lite mänsklig aktivitet på platsen och få människor som stannat upp. Platsen har nyligen fått en ny gestaltning med vardagsrumskaraktär och trots detta verkar folk inte lockas att vistas här. Vi började fundera på varför det är så och ville göra en djupare undersökning av platsen. Vi anser att den sociala aspekten är viktig i hållbar stadsutveckling och därför ville vi ta reda på hur urbana miljöer fungerar med avseende på mänsklig aktivitet. Vad gör att en urban miljö uppfattas som aktiv och vilka faktorer kan bidra till detta? Hur kan en gestaltning anpassas till de befintliga platsförutsättningarna och hade Vardagsrummet kunnat gestaltas annorlunda för att bättre fungera som en plats med mer mänsklig aktivitet? Vi ville även ta reda på intentionerna med platsen och hur resultatet uppfyller dessa samt veta hur olika förutsättningar och krav kan ställa till problem i en gestaltning.

Bakgrund och översiktskarta

I och med att allt fler människor flyttar från landsbygden in till större orter förtätas våra städer (Boverket, u.å.a). Detta gäller både för Sverige och resten av världen (SIDA, 2009). En stor utmaning ligger i att skapa hållbara städer ur den ekonomiska, ekologiska och sociala aspekten (Engström, u.å., s. 7).

Enligt organisationen Urban utveckling är social hållbarhet den dimension i den hållbara utvecklingen som ofta upplevs som svårast att definiera (Urban utveckling, u.å.). Det finns inte heller någon allmän definition av begreppet men den sociala hållbarheten fokuserar på människor och demokrati, rättvisa och mänskliga rättigheter (Urban utveckling, u.å.). KTH (2014) skriver att de olika aspekterna i social hållbarhet definieras kvantitativt och vad de innebär i praktiken varierar beroende på vilken kontext man befinner sig i.

Sir John Egan, på uppdrag av den brittiska regeringen, definierar den sociala hållbarheten i urbana miljöer som platser som ska möta en variation av behov från nuvarande och framtida invånare, är känsliga för sin miljö och bidrar till ett högkvalitativt liv (ODPM, 2006, s. 12). Platserna ska vara säkra och inkluderande, välplanerade och erbjuda lika möjligheter och tjänster för alla (ODPM, 2006, s. 12). Social hållbarhet måste ses som ett dynamiskt koncept som kommer förändras över tiden på en plats (ODPM, 2006, s. 12).

Enligt Carl-Johan Engström, professor i stadsutveckling vid KTH, är social hållbarhet den dimension som man hittills i stadsplanering har jobbat minst med (Engström, u.å., s. 7). Fokus har dock på senare tid flyttats från den enbart ekologiska och miljömässiga aspekten till den sociala och ekonomiska så att den sociala hållbarheten har fått en uttalad egen viktig roll (Turkington & Sangster, 2006, s. 184). På sin hemsida skriver Boverket (u.å.b) att staden ska vara till för alla och att det i städerna planeras för att omvandla de breda gatustråken för bil till att bli attraktiva ytor för rekreation samt till gång- och cykelstråk.

Uppsala är Sveriges fjärde största kommun ur befolkningssynpunkt och en stad som expanderar snabbt (Uppsala kommun, 2014a). Stadsmiljön är en av våra viktigaste resurser för hållbar utveckling (Uppsala Kommun, 2014b). När många

element konkurrerar om utrymmet i staden blir varje yta värdefull och höga krav ställs på de som ska planera den. Ytor måste vara flexibla i en tät stad och kunna svara mot de nya behov som uppstår i och med folkökningen¹.

Karin Åkerblom, processledare för stadsutveckling på Uppsala kommun, berättar i en intervju att när kommunen 2004-2005 beslutade att lägga om all buss- trafik från Dragarbrunnsgatan till centralstationen och Kungsgatan sågs en chans att bredda staden österut. Vidare säger hon att det skapades ett behov att rusta upp Dragarbrunnsgatan och göra den till en attraktiv gågata.

Utifrån de besluten och behoven utformade kommunen Vision Dragarbrunn som är ett program för upprustningen och utformningen av Dragarbrunnsgatan i Uppsala (Uppsala kommun, 2009). Enligt kommunen var visionen att utveckla Dragarbrunnsgatan till en attraktiv handelsgata som ger liv och puls till Uppsala stadskärna (Uppsala Kommun, 2009).

Vision Dragarbrunn inleddes 2008 med arkitektkontoret Whites utformning av Dragarbrunnstorg (White, u.å.). Deras gestaltning kom att sätta riktlinjerna för resten av gatans utformning. Längs hela gatan återfinns samma markbeläggning, dragarbrunnsplattan, som är en specialgjord handgjuten betongplatta (400x600x100mm). Plattorna är gjutna mot ett matrismönster som efterliknar en borstad yta (S:t Eriks betong, 2012a). Det finns också ledstråk med sinusplattor i både gjutjärn och betong vilka är taktila markplattor med vågig överyta som anger riktningssinformation åt blinda och synskadade (S:t Eriks betong, 2012b). Karin Åkerblom nämner även vattenrännan och röda flyttbara cykelställ som genomgående detaljer för hela Dragarbrunnsgatan.

Vardagsrummet var den näst sista etappen i visionsprogrammet förklarar Karin Åkerblom. Det ligger längs Dragarbrunnsgatan mellan Bangårdsgatan och Vretgränd i Uppsala (se figur 1) och är placerad längs ett shared space-stråk. Shared space innebär att gatan får trafikeras av gående, cyklister och bilister men all trafik sker på de gåendes villkor (Carmona, Heath, Oc, Tiesdell, 2010, s. 176). Vardagsrummet bildas genom en vidgning mellan fasaderna på grund av en brandvägg som sticker ut i nordöstra hörnet från Baptistkyrkan (se figur 1) och platsen användes tidigare som bussgata med markparkering berättar Karin Åkerblom.

Vardagsrummet färdigställdes 2011 och förslaget ritades av arkitektkontoret Tema på uppdrag av Uppsala kommun (Tema, u.å.). Temas målsättning med platsen vara att skapa en plats med egen identitet på de gående och cyklandes villkor (Tema, u.å.). Förslaget vann Uppsala Nya Tidnings stadsmiljöpris 2012 för en plats som "vidgat stadskärnan på ett positivt sätt" (Nielsen, 2012). Resultatet blev enligt Tema en stilfull och trivsamt plats mitt i stadsbruset (Tema, u.å.). Karin Åkerblom har sagt att tanken var att "den nya torgytan ska upplevas lite som en pausplats, med bänkar, skulpturer och blommande träd" (Direktpress, 2011).

En undersökning av Vardagsrummet är intressant för landskapsarkitekter som en studie av vad som gör att en miljö uppfattas som aktiv samt intentioner och resultatet av en gestaltad urban miljö. Det är även intressant för kommuner och stadsplanerare ur ett planeringsperspektiv som stöd för hur nya platser i städer kan utformas utifrån ett socialt perspektiv och vilka faktorer som gör att en plats uppfattas som aktiv. Vår undersökning ska även visa vilka problem som kan uppstå vid nya gestaltningar av en plats.

¹ Karin Åkerblom processledare stadsutveckling Uppsala kommun, intervju 2015-04-21

[illegible]

2015-07-08
Mathilda Axling och Agnes Sandström

Begreppsprecisering

Begreppen är definierade efter hur vi valt att använda dem i uppsatsen.

Urbana miljöer

Offentliga stadsmiljöer där människor vistas.

Aktiv plats

En plats som är befolkad. Motsats till tom.

Mänsklig aktivitet

Att människor rör sig på en plats och använder en plats.

Syfte

Syftet med uppsatsen är att, utifrån en upplevd tom plats, komma fram till hur och varför urbana miljöer fungerar i avseende på mänsklig aktivitet och vilka element som krävs för att en plats ska uppfattas som aktiv.

Frågeställning

Varför upplevs Vardagsrummet som en plats som inte används och vilka faktorer skulle kunna bidra till mer mänsklig aktivitet på platsen?

Avgränsningar

Undersökningen är geografiskt begränsad till platsen Vardagsrummet som ligger längs Dragarbrunnsgatan mellan Bangårdsgatan och Vretgränd i Uppsala. Observationerna var begränsade till vad som skedde på platsen under en hel vardag i april. Intervjuer gjordes med en ansvarig processledare från kommunen och två i gestaltningen involverade landskapsarkitekter samt besökare på platsen och ett butiksbiträde. Skisserna vi gjorde visar på element och faktorer som kan förbättra den mänskliga aktiviteten på platsen. Skisserna är anpassade efter hur platsen ser ut idag och inte efter framtida förändringar och behov. ELA-observationen har avgränsats till att utgå ifrån fotgängares perspektiv.

Metod

Som utgångspunkt för våra metoder valde vi Vardagsrummet som ett exempel på en nyligen formgiven plats som vi ansåg inte riktigt fungerar i avseende på den mänskliga aktiviteten.

För att svara på frågeställningen valde vi att göra en fallstudie som innebär att man gör en detaljerad undersökning av ett enda fall eller flera typfall för att fördjupa och utveckla begrepp och teorier (Högskoleverket, 2014). Vår fallstudie innefattade inventering av platsen, platsobservationer och intervjuer med aktörer och besökare av platsen. Utöver fallstudien genomfördes teoristudier och eget skissande.

Genom att göra en detaljerad undersökning av platsen kunde vi få insyn i och förstå hur och varför urbana miljöer fungerar med avseende på mänsklig aktivi-

tet. Med intervjuerna fick vi också förståelse för vad som kan orsaka problem när man ritar nya stadsrum. Metoderna förklaras i detalj nedan.

Teoristudie

Med teoristudien ville vi komma fram till hur och om den sociala hållbarheten används i stadsplanering. Vidare ville vi ta reda på vad stadsplanerare och arkitekter säger om mänsklig aktivitet i urbana miljöer och om det finns formulerade riktlinjer och viktiga faktorer man bör ha i åtanke vid utformning av stadsrum. Eftersom vår plats ligger i Uppsala ansåg vi det även relevant att fastställa hur Uppsala kommun ser på mänsklig aktivitet i urbana miljöer. Teoristudien delades in i en förstudie där vi skaffade oss bakgrundskunskap om ämnet och följdes sedan av en djupare teoristudie vilken applicerades på vår plats.

Vi läste *Public places, urban spaces* (Carmona et. al., 2010) om de olika dimensionerna i stadsplanering med fokus på den sociala dimensionen. *Active design guidelines* (City of New York, 2010) och *The Sidewalk experience* (City of New York, 2013) använde vi för att få djupare kunskap om aktiva stadsrum och riktlinjer för sådana. Vidare läste vi även en intervju med Jan Gehl på *Projects for Public Spaces* (u.å.) för att få förståelse för den sociala aspekten och mänskliga aktiviteten i stadsmiljöer. Gestaltungsplanen för Dragarbrunnsgatan (2009) studerades och Uppsala kommuns översiktsplan (2010) med fokus på de sociala aspekterna. Vi läste även handlingsplanen för stadsrum i Uppsala (2014) och *Stadsrum och stadsliv i Stockholm innerstad* som är skriven av Gehl architects tillsammans med Stockholm Stadsbyggnadskontor (2005).

Vi valde att fördjupa oss i Jan Gehls bok *Cities for people* (2010) där Gehl förklarar vad han anser om kvalitativa urbana miljöer. Ur boken användes hans 12 kvalitetskriterier för attraktiva och aktiva stadsrum (Gehl, 2010, s. 239). Teorin behandlar mänsklig aktivitet i urbana miljöer, vilka viktiga faktorer som krävs för att stadsrum ska bli aktiva samt hur miljön upplevs av människorna som använder den. De 12 kriterierna (Gehl, 2010, s. 239) använde vi som en avprickningslista för Vardagsrummets befintliga faktorer.

Inventering

För att komma fram till de befintliga förutsättningarna på platsen började vi med att besöka platsen under en dag då vi inventerade dess mikroklimat, växtlighet och de byggda elementen. Dessa redovisas i en karta, se figur 3.

Observationer

För att få en överblick av hur Vardagsrummet användes under en vardag genomfördes observationer på platsen. Vi använde oss av två typer av observationstekniker där den ena var en strukturerad platsobservation och den andra var en ELA-observation.

Platsobservation

Platsobservationen var en strukturerad icke-deltagande observation, vilket innebär att vi hade ett objektiva förhållningssätt när vi studerade platsen och försökte påverka så lite som möjligt av vad som hände där. Platsobservationen genomfördes 2015-04-13.

2015-07-08

Mathilda Axling och Agnes Sandström

Platsobservationen innefattade hur många som rörde sig och stannade på platsen vid givna tidpunkter, vilken målgrupp de tillhörde samt hur platsen användes. Med stannade menas att personen var på platsen längre tid än två minuter. Besökarna delades in i målgrupperna barn (0-11 år) med föräldrar, barn (0-11 år) utan föräldrar, ungdomar (12-17 år), vuxna (18-65 år) och äldre (65+ år). Anledningen till att besökarna delades in i olika målgrupper berodde på att vi då lättare kunde se vilka som använde platsen. Vi delade även in de passerande i gående, cyklister och bilister för att se hur platsen användes.

De tidpunkterna som valdes var 08.40 eftersom folk då tar sig till jobbet och skolan. Vid lunchtid 12.35 och 13.00 på grund av att det då är mycket folk i rörelse och folk kanske stannar upp. Klockan 15.00 då barn och ungdomar ofta slutar skolan samt 16.50 och 18.30 då många slutar jobbet. Observationerna gjordes under fem minuters intervaller.

ELA-observation

ELA, Experimental Landscape Approach, är en observationsteknik som är utformad av Ian Simkins och Kevin Thwaites från Sheffield University (Experimental landscape, u.å.). ELA utreder upplevelser utifrån människa, plats och rum. Den behandlar här-och-där-känsla och förändringar och kontinuitet i rummet². Vidare förklarar Ian Simkins att den även tar upp vad som upplevs som mitt gentemot ditt, platser där man mår bra kontra mindre bra, platser där man träffar folk och platser dit man går ensam. ELA fastställer tre huvudsakliga kategorier av upplevelser som är viktiga för ett meningsfullt liv: 1) hur vi människor fäster värde och betydelse till platser 2) hur vi orienterar oss samt 3) hur vi utvecklar en känsla av tillhörighet och hemmastadga till en plats (Experimental Landscape, u.å.).

För att observera en plats användning och upplevelsemässiga kvaliteter och analysera relationen mellan människa och plats använder man sig av Experimental mapping, EM, eller experimentell kartläggning (Experimental Landscape, u.å.). Det bygger på att olika element, sensoriska och fysiska, värderas och ritas in i olika färger och med olika symboler på en karta över området (Experimental Landscape, u.å.). Konceptet bygger på fyra delar, vilka är Center: här – läge och närhet, Riktning: där – framtida möjlighet, Övergång: förändring – byte av sinnesstämning och atmosfär, Område: yta – samordning av helheten (Experimental Landscape, u.å.). Man märker också ut vilken som är den sämsta respektive bästa platsen på området nämner Ian Simkins.

Resultatet av ELA-observationen visas i en karta, EM, med kodning för olika stadsbyggnadselement och de känslor som de väcker hos människor². Därefter kan man utifrån den karta som fås fram se vilka delar av en yta som fungerar bättre respektive sämre. Kartan kan sedan användas som underlag vid omgestaltning av ytan. Ian Simkins beskriver hur ELA och EM antingen kan baseras på att olika personer utifrån sina egna upplevelser av platsen själva ritat en karta. Ett annat sätt är att tänka sig in i hur olika personer skulle använda platsen och göra en ELA och EM utefter det, förklarar Ian Simkins vidare och det var så vi valde att använda analysen. Rollerna vi utgick från var de målgrupper som användes i platsobservationen. Vi tänkte oss in i hur de skulle använda och uppfatta platsen och ritade kartan utefter det.

² Ian Simkins Ph.D University of Sheffield, föreläsning 2015-01-26

ELA-observation användes i arbetet för att få förståelse för platsens styrkor och svagheter utifrån ett rumsligt och upplevelsemässigt perspektiv. Det är en metod som innefattar människors känslor och aktiviteter samtidigt som den tar hänsyn till de rumsliga förutsättningarna på en plats vilket var viktigt för vårt arbete.

Utvärdering utifrån Gehls 12 kvalitetskriterier

Jan Gehl är en arkitekt som främst jobbar med att planera städer och stadsrum utifrån människan istället för bilen (Huvfudstadsbladet, 2012). Han har i sin bok *Cities for People* tagit fram 12 kriterier vilka han anser behöver uppfyllas för att skapa mänsklig aktivitet i urbana miljöer (Gehl, 2010, s. 239). För att få en tydlig sammanställning av vilka faktorer Vardagsrummet har och saknar använde vi en tabell inspirerad av dessa 12 kvalitetskriterier som en avprickningslista (tabell 1).

De 12 kriterierna delas in i tre rubriker: skydd, komfort och behag (Gehl, 2010, s. 239,) (se tabell 1). Varje kriterium har även underrubriker som förklarar vad det innefattar (Gehl, 2010, s. 239). Underrubrikerna värderades efter uppfyllt, delvis uppfyllt och ej uppfyllt och vägdes sedan samman för att bedöma kriteriet som helhet efter samma skala. Med hjälp av tabell 1 nedan bedömdes hur Vardagsrummet fungerar som stadsrum, vilka kriterier det uppfyller helt, delvis eller ej.

ELA-observation tar upp människors känslor kring en plats utifrån ett personligt perspektiv. Därför användes kriterierna för att konkretisera resultaten från observationerna och översätta dem till applicerbara och mer generella faktorer.

Tabell 1. Tabellen visar Gehls 12 kvalitetskriterier vilka han anser behöver uppfyllas för att skapa mänsklig aktivitet i urbana miljöer (Gehl, 2010, s. 239). Kriterierna är indelade i tre rubriker: skydd, komfort och behag. Varje kriterium är indelat i underrubriker som sedan vägdes samman för att bedöma kriteriet som helhet.

Skydd	1. Att känna sig sä- ker, skydd mot trafik och olyckor: - Skydd för gående - Ingen rädsla för trafik	2. Att känna sig trygg, skydd mot våld och kriminalitet: - Livligt offentligt rum - Utblick över gatan - Överlappande funk- tioner dag och natt - Bra belysning	3. Skydd mot otrevliga sensoriska upplevelser: - Vind och nederbörd - Kyla och värme - Buller och avgaser - Damm
	4. Gåmöjligheter: - Utrymme att gå - Inga hinder - Bra ytor - Tillgängligt - Intressanta fasader	5. Möjligheter att stå och vistas: - Attraktiva zoner för att stå och vistas - Något att luta sig mot	6. Sittmöjligheter: - Zoner för att sitta - Utnyttjar fördelar som vy, sol, folk - Bra platser att sitta på - Bänkar att vila på
Komfort	7. Semöjligheter: - Rimliga	8. Möjligheter att prata och lyssna:	9. Möjligheter till aktivitet:

	utsiktsavstånd - Ohindrade siktlinjer - Intressant vyer - Belysning	- Låg nivå av ljud - Gatumöblering som har samtalsdistans	- Inbjuder till kreativitet, fysisk aktivitet, motion och lek - Dag som natt - Sommar som vinter
Behag	10. Skala: - Designat i mänsklig skala	11. Möjligheter att uppleva positiva klimataspekter: - Sol/skugga - Värme/svalka - Bris	12. Positiva sensoriska upplevelser: - God design och detaljutformning - Bra material - Fina vyer - Träd och växter - Vatten

Intervjuer

En semi-strukturerad intervjumetod användes. Metoden innebär att intervjun inleddes med några övergripande förbestämda frågor och sedan fick respondenten svara och prata fritt utifrån dessa. Intervjun utvecklades utifrån hur respondenten svarade och sedan ställdes följdfrågor på svaren. Vi valde att intervjua huvudaktörerna i gestaltningen av platsen samt besökare och butiksinnehavare på platsen.

Huvudaktörer

De ansvariga landskapsarkitekterna vi träffade från arkitektkontoret Tema var Ronnie Nilsson och Anna Varenhorst. Från Uppsala kommun pratade vi med Karin Åkerblom som är processledare i upprustningen av Dragarbrunnsgatan och som varit med som beställare av platsen. Dessa valdes för att ta reda på hur intentionerna för platsen sett ut och hur de resonerar kring utformningen och resultatet av Vardagsrummet. De frågor som var ledande under våra intervjuer med dem var:

- Vad har du ansett var intentionerna med platsen?
- Är du nöjd med platsen?
- Har det gjorts några analyser av platsen innan projektet inleddes och efter det blev färdigställt?
- Vilka utmaningar har funnits med projektet?

Besökare och butiksbiträde

Vi intervjuade även besökare på platsen och ett butiksbiträde som jobbar i en av butikerna vid platsen för att skapa oss en uppfattning av hur Vardagsrummet upplevs idag av de som brukar den.

Med passerande och besökare på platsen var intervjuerna kortare och fokuserade på varför de besöker platsen och vad de gör där. Vi ställde även en motfråga, det vill säga varför de *inte* sitter på en plats. Detta för att identifiera intressanta målpunkter och komma fram till varför vissa platser uppfattas som bättre än andra.

Frågorna vi ställde var:

- Varför sitter du/ni här?
- Varför sitter du/ni inte där?
- Hur ofta vistas du/ni här?
- Vad tycker du/ni om platsens tema?

Till den som arbetar i en av butikerna ställde vi följande frågor:

- Vad tycker du om det nya utseendet på platsen?
- Är det bättre eller sämre än tidigare?
- Tycker du att platsen används mer nu än innan omgestaltningen?

Applicering på Vardagsrummet

Gehls kriterier hjälpte oss att konkretisera våra observationer. Hans kriterier ihop med de teorier vi studerade hjälpte oss få fram generella faktorer som kan bidra till mänsklig aktivitet i urbana miljöer. För att kunna applicera faktorerna på vår plats behövde vi utforma exempel som skulle fungera för just Vardagsrummet. Dessa beskrivs i text och kompletteras med enstaka skisser. Skisserna är dels ritade på platsen och dels efter foton vi tagit på platsen. När vi skissade satte vi en tidsgräns på 12-15 minuter per skiss för att de endast skulle bli schematiska.

Resultat

Utifrån våra metoder kunde resultaten delas in fem kategorier: teoristudie, inventering och mikroklimat, intentioner och problematik med platsen och dess gestaltning, åsikter om platsen samt hur platsen används. Dessa presenteras nedan.

Teoristudie

En stor del i att skapa aktiva städer som lockar människor ligger i hur gatuplanet är designat (City of New York, 2013, s. 5). *Active design guidelines* (2010) tar upp imageability, transparens, komplexitet och den mänskliga skalan som viktiga faktorer i skapandet av aktiva stadsrum (City of New York, 2010, s. 23). Imageability innebär att det finns något i rummet som kan väcka känslor, fånga ens uppmärksamhet och skapa ett bestående intryck (City of New York, 2010, s. 23). Transparens avser att man kan se och uppfatta mänsklig aktivitet inte bara ute på gatan utan även i bottenvåningarna och komplexitet syftar på att det ska finnas variation i den fysiska miljön (City of New York, 2010, s. 23). Med den mänskliga skalan menas att storlek, textur och fysiska element i rummet ska anpassas till människors storlek, proportioner och hastighet (City of New York, 2010, s. 23).

Man fokuserar alltmer på den mänskliga skalan när man planerar nya platser och stadsdelar (Gehl, 2010, s. 44) och hur man ska utforma de urbana miljöerna för att människan ska trivas och lockas dit (Gehl architects, 2005, s. 54). Gehl gör även skillnad mellan nödvändiga, frivilliga och sociala aktiviteter i det offentliga rummet (Project for Public Spaces, u.å.). Nödvändiga aktiviteter sker oavsett kvalitén på den offentliga miljön som att till exempel gå till mataffären eller jobbet (Project for Public spaces, u.å.). Frivillig aktivitet är en fritidsaktivitet som

I Uppsala kommuns översiktsplan från 2010 står det att det är i stadskärnan som de offentliga rummen utvecklas till flexibla mötesplatser som kan ge plats åt såväl det spontana som det organiserade mötet (Uppsala kommun 2010). Vidare går att läsa att kreativitet och kvalitet ska synas i utformningen av stadens rum och det att ska finnas möjlighet att prova nya användningssätt och aktiviteter som ger extra kvalitet till stadens karaktär och liv (Uppsala kommun, 2010).

Platsens förutsättningar, växtlighet och material

Platsen är placerad i en nord-sydlig riktning och omsluten av sexvåningshus på östra och västra sidan. Husfasaderna längs med rummet är anspråkslösa och saknar utsmyckningar (se bild 1). I bottenplan finns antikvariat, mäklarfirma, pantbank och pub.

Markmaterialet består av tre band av nubbsten i olika längd som bryter av mot Dragarbrunnspattan och dessa band innehåller en eller fyra bänkar. Nubbsten, som också kallas mosaiksten, kan se ut på olika sätt och är i det här fallet en blandning av mindre, fyrkantiga stenar i granit, polerad diabas, ärgad mässing och järn som rostat. I de två längre nubbstensbanden finns två upphöjda planteringsytor med nävor (*Geranium* sp.) och ett bergskörsbärsträd (*Prunus 'Sargentii'*) i vardera ytan (se bild 1). I det kortare bandet finns en planteringsyta som även den innehåller ett bergskörsbärsträd och nävor. I norr skiljer en nivåskillnad i markplan Vardagsrummet från Bangårdsgatan.

Bänkarna i nubbstensbanden är gjorda av granit och är L-formade. De som är placerade mitt emot varandra har som mest ett avstånd på 2,5 m (se bild 2). Ovanpå fyra av granitbänkarna finns en ytterligare sits i laminat som har rygg- och armstöd (se bild 3). Av de fyra laminatsitsarna är tre uppvärmda. På och vid bänkarna i sydöstra hörnet finns tre bronskonstverk som föreställer inomhuskrukväxter (se bild 4). På vissa av granitbänkarna finns blästrade konstverk inspirerade av spetsdukar (se bild 4). På Baptistkyrkans brandvägg hänger ett konstverk inspirerat av en spetsgardin (se bild 5). På konstverket klättrar ett klättervildvin (*Parthenocissus quinquefolia*). Rummet har sju gatlam-

Bild 1. Bild av ett av banden med nubbsten med planteringsytor, bergskörsbärsträd samt bänkar. Bilden visar även husfasaderna på platsen.

Bild 2. Bild över sittgrupperna i Vardagsrummet samt gatlampan inspirerad av inomhusarmatur.

Bild 3. Uppvärmad laminatsits ovanpå en L-formad bänk i granit.

por inspirerade av inomhusarmatur (se bild 1) vilka gör att platsen är väl upplyst på kvälls- och nattetid.

Puben har en uteservering i nordvästra hörnet och det ena antikvariatet har bokstånd längs östra fasaden under sina öppettider. Antikvariatets markiser är nedfällda under soliga dagar och för att komma in i pantbanken måste man ringa på en dörrklocka. Puben är öppen mellan 16-23 och det västra antikvariatet har oregelbundna öppettider.

Mikroklimat

Solen vandrar över området från klockan 8.00 till 15.00 då den försvinner bakom byggnader. Den västra sidan är blåsigare än den östra. Utöver de fasader som omger platsen finns inga byggda väggar eller tak som kan skydda mot hårdare vind eller nederbörd. Det står fem nyplanterade träd på platsen som än så länge har liten krona och därför inte skyddar så mycket mot vind och nederbörd men som ger viss skugga. Man kan inte stå direkt under träden eftersom där finns en planteringsyta. Norr om pubens uteservering står en äldre och större lind (*Tilia x europaea*).

Bild 4. Granitbänk med ett konstverk inspirerat av en inomhuskrukväxt (överst i bilden) och ett blåstrukturerat konstverk inspirerat av en bordsduk (underst i bilden).

Bild 5. Brandvägg med konstverk inspirerat av en spetsgardin samt klättravildvin.

Intentioner och problematik med platsen och dess gestaltning

Av intervjuerna med gestaltare och beställare framgick att platsens koncept och design var underordnat gatans rörelse. "Riktningen blir en stor del av gestaltningen" säger Ronnie Nilsson från Tema³. Dock ville man också med platsens utformning att fler människor skulle stanna till där än tidigare då det var en bussgata. Nilsson fortsätter "Vistelsen var ett problem, det var ingen som var där". Karin Åkerblom på kommunen kallar platsen för ett "busy corner", i och med den viktiga korsningen av stråk som platsen utgör, hon menar att chansen att få folk att slå sig ner här är ganska stor⁴. Vidare säger Åkerblom att man ville skapa en pausplats längs ett vältrafikerat stråk.

³ Ronnie Nilsson landskapsarkitekt Tema, intervju 2015-04-17

⁴ Karin Åkerblom processledare stadsutveckling Uppsala kommun, intervju 2015-04-21

Att ge utrymmet en ny och tydlig karaktär var också en viktig del av gestaltningen och uppdraget säger Ronnie Nilsson. Landskapsarkitekt Anna Varenhorst som varit med och tagit fram förslaget säger att inspirationen till konceptet Vardagsrum är hämtat från den befintliga omgivningen med antikvariat och den madrassaffär som förut låg där⁵. Varenhorst säger att “affärerna gav en intim och vardaglig känsla och jämfört med Bangårdsgatans högre tempo blir platsen en lugn oas” och att “de uppvärmda bänkarna skulle bidra till den vardagliga och intima känslan”. Nilsson säger att man också ville att “vardagsrummets färgsättning skulle vara sober”.

En annan tanke är att man ska kunna betrakta platsen som en helhet men att det också ska finnas flera grader av hur man upplever rummet förklarar Varenhorst. Det visar sig i de olika banden med sittgrupperna och konstverken som små detaljer⁵.

Många extra krav tillkom under projektets gång. Nilsson berättar att bland annat behövde platsens gestaltning anpassas efter de riktlinjer som redan fanns för Dragarbrunnsgatan såsom markbeläggning, röda flyttbara cykelställ, sinusplattor och avrinningsränna. Utöver de sinusplattor i gjutjärn som White valt ut var man tvungen att addera extra stråk med taktila plattorna i betong säger Varenhorst. Platsen behövde även fungera som ett shared space-stråk och ha utrymme för in- och utfart till de befintliga garageinfallen. Varenhorst påpekar att “man borde ha klart för sig tidigt i projektet vilka det är man designar för”.

Åkerblom säger också att det är svårt att anpassa ett stadsrum för alla; till exempel uppskattar många uteserveringar men synskadade som går med käpp vill gärna ha släta, obrutna fasader att gå efter. Att det inte finns fler träd på platsen beror på att det går många ledningar under marken vilka gjorde det omöjligt att plantera fler växter med större rotsystem förklarar Nilsson. Allt detta hade betydelse i det slutgiltiga förslaget.

Även efter att förslaget var projekterat fick vissa saker ändras. Perennerna från start hade en lundinspirerad känsla med ormbunkar och revsuga (Ajuga reptans). Planteringsytorna blev dock för torra för dessa växter och de fick bytas ut mot de nävor som finns där idag berättar Nilsson vidare.

Aktörernas åsikter går isär något då Varenhorst säger att det inte var ett uttalat krav att skapa just en mötesplats medan Åkerblom menar på att tanken var att skapa en pausplats som ska fungera som mötesplats. Dock framgår det att båda parter är mycket nöjda med projektets resultat. Det enda som Nilsson och Varenhorst kan säga blev mindre lyckat är hur mässingen i nubbsstenen inte ärgade som man hade tänkt.

När vi frågade om det gjorts några analyser av platsen förklarade Varenhorst och Åkerblom att det inte gjorts några i avseende på den mänskliga aktiviteten. Då platsen helt skulle ändra karaktär och inget skulle behållas sågs ingen anledning till det förklarar Varenhorst. Vad det gäller utvärdering är det något som sällan görs men att det har gjorts en utvärdering av trafiklösningen⁶. Åkerblom säger att platsens användning kan komma att förändras i framtiden och att kommunen gärna ser att det tillkommer fler uteserveringar som kan bidra till en livlig atmosfär.

⁵ Anna Varenhorst landskapsarkitekt Tema, intervju 2015-04-17

⁶ Karin Åkerblom processledare stadsutveckling Uppsala kommun, intervju 2015-04-21

Åsikter om platsen

Av intervjun med butiksinnehavaren framgick det att platsen är tydligt förbättrad sedan tidigare och att den upplevs som mer använd. Butiksinnehavaren sa att efter platsen gjorts om använder personalen i antikvariatet bänkarna närmast affären lite som ett uterum på somrarna.

Bland besökare var det blandade åsikter om platsens utformning. Många hade svårt att motivera varför de valde att stanna till just där. En äldre kvinna (65+) med rullator tyckte att platsen är snygg men inte välkomnande och att den ofta står tom. "Jag är här varje dag och det är alltid bara jag som sitter här" säger hon. Vidare tyckte hon att bänkarna var lättillgängliga att sätta sig på.

En dam som satt på den uppvärmda bänken i nordvästra hörnet sa att hon hade bra utsikt över hela platsen därifrån och att det var skönt med den uppvärmda bänken då hon var lite kall. Hon brukade komma till platsen för att gå och kika i antikvarietets bokständer.

Det var ingen av de tillfrågade besökarna på platsen som hade uppfattat konceptet Vardagsrum.

Hur platsen används

Nedan presenteras platsobservationen och ELA-observationen i en tabell respektive en planskiss med kompletterande text för att visa hur platsen används.

Platsobservation

Tabell 2. Tabellen visar det sammanställda resultatet av platsobservationerna. Den visar vilka som passerat och stannat upp vid de valda tidpunkterna. I parenteser i kolumnen för stannat upp står hur många procentuellt som stannat upp av de som passerat.

Tid	Gående		Cykel		Bil	
	Passerar	Stannar	Passerar	Stannar	Passerar	Stannar
8.40	19	3	22	1	10	0
12.35	45	7	7	3	2	0
13.00	40	4	15	0	5	3
15.00	35	8	21	0	10	0
16.50	38	7	41	1	7	2
18.30	16	6	20	0	10	0

I tabell 2 utelämnas målgrupper eftersom det intressanta är antalet personer som använder platsen.

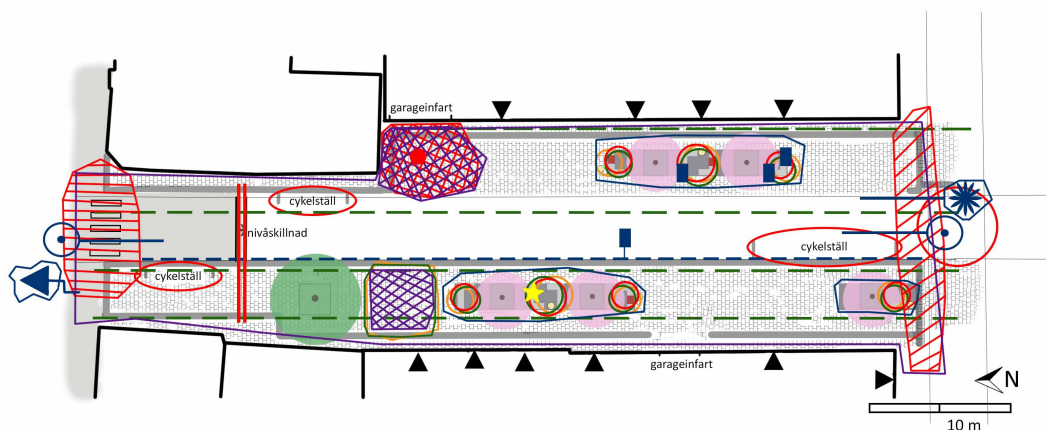
Överlag var en stor andel av de som passerade och stannade på platsen vuxna. Ett fåtal barn rörde sig här och då främst vid tiden 15.00. Mitt på dagen skedde en svag ökning av äldre på platsen. De element där flest uppehöll sig var bokständerna utanför antikvariatet, pantbankens skyltfönster och laminatsitsarna. De som stannade på platsen rökte, pratade i telefon, väntade på någon eller tog en kort paus innan de gick vidare. Den uppvärmda laminatsitsen i nordväst användes mest, både då den befann sig i sol och skugga. Bänkarna i granit användes inte som sittplatser under observationerna men barn använde dem att leka på. För cyklisterna var cykelställena och antikvariatet platserna man stannade upp vid

främst. Bilisterna använde platsen som passage, för att komma åt parkeringsgarage och för att hämta och lämna passagerare.

ELA-observation

För att redovisa ELA-observationen gjordes en experimentell karta, EM (figur 4). Nedan förklaras kartan utifrån de fyra kategorierna som tas upp i ELA-observationen: center, riktning, övergång och område och även en markering av den bästa och sämsta platsen på området.

	Positivt	Negativt
Center:	<div> <div>●</div> En viktig plats </div> <div> <div>○</div> En plats som får mig att må bra </div> <div> <div>○</div> En plats jag går till för att träffa andra människor </div> <div> <div>■</div> En plats där människor får mig att må bra </div>	<div> <div>■</div> En plats jag inte gillar </div>
Riktning:	<div> <div>—</div> Vägar jag använder för att transportera mig </div> <div> <div>○</div> Vyer jag ser </div> <div> <div>⊙</div> Dofter jag känner </div> <div> <div>■</div> Taktila element jag kan känna på </div> <div> <div>—</div> Taktila element jag känner längs en sträcka </div> <div> <div>○</div> Taktilt element jag känner inom ett område </div>	<div> <div>⬅</div> Oljud jag hör </div>
Övergång:	<div> <div> </div> En plats där det plötsligt känns annorlunda - en skarp övergång </div> <div> <div> </div> En plats där det stegvis känns annorlunda - en svag övergång </div>	
Område:	<div> <div>□</div> Ett område som är mitt, ditt eller vårt </div> <div> <div>★</div> Bästa plats </div> <div> <div>●</div> Sämsta plats </div>	<div> <div>■</div> Ett område som är deras </div>

Figur 4. Planskiss över ELA-observationen, en så kallad EM, experimentell kartläggning.

Center: Bänkarna är centrumpunkter där man kan sitta ensam eller för att träffa människor. Cykelställerna är viktiga punkter dit många kommer för att parkera eller hämta sin cykel. Pubens uteservering är en plats dit vuxna går för att träffa andra människor och en plats där det är människorna som får en att må bra. Mö-

tet mellan Dragarbrunnsgatan och Vretgränd är en viktig nod där många människor passerar varje dag.

Riktning: De större stråken är markerade med gröna streckade linjer. Mittstråket används av alla trafikslag; fotgängare, cyklister och bilister, medan stråken närmast fasaderna används av fotgängare. Sinusplattorna är ett stråk där synskadade rör sig. Sinusplattorna är även taktila och likaså är konstverken taktila, det vill säga att de går att ta på. Konstverken kan också uppmuntra till kommentarer. Det hörs svaga ljud från en byggarbetsplats och även visst buller från de omkringliggande bilvägarna Bangårdsgatan och Kungsgatan. Vyerna är koncentrerade till de siktlinjer som skapas längs Dragarbrunnsgatan, siktlinjen bryts dock något norrut av utskjutande byggnader. När vinden ligger på från söder kan man känna doften av kaffe från Lindvalls rosteri som ligger en bit söderut.

Övergång: Den platsspecifika vardagsrumsinspirerade inredningen skapar känslan av att befinna sig på en ny plats när man kommer dit. Det bildas en skarp övergång i norr i och med den vältrafikerade Bangårdsgatan och en upphöjning i markmaterialet. I söder är övergången mjukare trots det trafikerade cykelstråket på Vretgränd eftersom det inte är någon nivåskillnad och samma markmaterial fortsätter bortåt. Träden och perennplanteringarna bidrar till viss grön känsla på platsen.

Område: Vardagsrummet känns som en plats där alla människor får vistas. Den inomhusinspirerade armaturen och körsbärsträden är ett unikt inslag längs Dragarbrunnsgatan och bidrar till att platsen får en egen identitet. För den som inte tillhör pubens målgrupp kan dess uteservering uppfattas som en plats där man inte får vara. Liknande känsla får man av garageinfarten i norr där det är mörkt och kallt.

Bästa respektive sämsta plats: Den mest välanvända platsen är en laminatsits där det satt många personer under våra observationer. Bänken är uppvärmd och har utsikt mot Vretgränd och är placerade ganska långt in i Vardagsrummet och därför har man uppsikt över platsen. Den plats vi identifierade som sämst är hörnet vid brandväggen där det är en infart till bilgarage. Hörnet är skuggigt och avskalat i och med garageinfarten och där finns en känsla av att man inte får vara eftersom man då är i vägen för bilar.

Utvärdering utifrån Gehls 12 kvalitetskriterier

Nedan presenteras utvärderingen av Vardagsrummet utifrån Gehls 12 kvalitetskriterier i en tabell med tillhörande text.

Tabell 3. Tabellen visar Gehls 12 kvalitetskriterier (Gehl, 2010, sid 239) applicerade på Vardagsrummet. Varje underrubrik blev värderat utifrån hur väl det uppfylls och fick sedan en färg baserat på det. Efter det vägdes underrubrikernas färger ihop och resulterade i hela kriteriets färg. Detta för att grafiskt och enkelt kunna se vilka kriterier som uppfylls helt, delvis eller ej.

Skydd	1. Att känna sig säker – skydd mot trafik och olyckor ● Skydd för gående ● Ingen rädsla för trafik	2. Att känna sig trygg – skydd mot våld och kriminalitet ● Livligt offentligt rum ● Utblick över gatan ● Överlappande funktioner dag och natt ● Bra belysning	3. Skydd mot oönskade sensoriska upplevelser: ● Vind och nederbörd ● Kyla och värme ● Buller och avgaser ● Damm
Komfort	4. Gåmöjligheter: ● Utrymme att gå ● Inga hinder ● Bra ytor ● Tillgängligt ● Intressanta fasader	5. Möjligheter att stå och vistas: ● Attraktiva zoner för att stå och vistas ● Något att luta sig mot	6. Sittmöjligheter: ● Zoner för att sitta ● Utnyttjar fördelar som vy, sol, folk ● Bra platser att sitta på ● Bänkar att vila på
	7. Semöjligheter: ● Rimliga utsiktsavstånd ● Ohindrade siktlinjer ● Intressanta vyer ● Belysning	8. Möjligheter att prata och lyssna: ● Låg nivå av ljud ● Gatumöblering som har samtalsdistans	9. Möjligheter till aktivitet: ● Inbjuder till kreativitet, fysisk aktivitet, motion och lek ● Dag som natt ● Sommar som vinter
Behag	10. Skala: ● Designat i mänsklig skala	11. Möjligheter att uppleva positiva klimataspekter: ● Sol/skugga ● Värme/svalka ● Bris	12. Positiva sensoriska upplevelser: ● God design och detaljutformning ● Bra material ● Fina vyer ● Träd och växter ● Vatten

● Grön = uppfyllt ● Gul = delvis uppfyllt ● Röd = ej uppfyllt

Skydd:

1. Att känna sig säker - skydd mot trafik och olyckor:
Att det är shared space på platsen gör att det inte går att gå helt obehindrat och medför därför en viss osäkerhet i trafiksituationen. Platsen ska vara på de gåendes villkor men eftersom man samsas om ytan måste alla vara uppmärksamma på de andra trafikanterna.
2. Att känna sig trygg - skydd mot våld och kriminalitet:
Rummet är livligt i bemärkelsen att många passerar på dagtid och platsen upplevs därför som trygg. Platsen är öppen och har inga dolda ytor eller hörn samt bra belysning kvällstid. Sittplatserna i Vardagsrummet är vinklade så man bäst kan se mot norr eller söder. Nattetid har platsen däremot ingen uttalad funktion och kan kännas ödslig då verksamheterna har stängt och få personer passerar.
3. Skydd mot oönskade sensoriska upplevelser:
I dagsläget är träden små och skyddar därför inte så mycket mot vind och nederbörd. Eftersom det är planteringsyta under träden går det inte att stå

där och ta skydd för regnet. Några andra element för att förhindra vind och nederbörd finns inte. De uppvärmda bänkarna gör det möjligt att sitta på platsen även då det är kallare ute och träden ger skugga om det är soligt och varmt. Bilar är tillåtna i Vardagsrummet vilket innebär att man exponeras för buller och avgaser, hastigheten är däremot låg. Från Bangårdsgatan kommer visst buller och avgaser men rummet är ändå ganska skyddat. Damm är inte ett problem på platsen.

Komfort:

4. Gåmöjligheter:
Platsen är tillgänglig i och med att det är ett plant markmaterial och att det inte finns några höjdskillnader. För synskadade finns sinusplattorna att orientera sig efter. Trafiken innebär däremot ett hinder som gör att man inte kan röra sig obehindrat överallt. Utöver konstverket på brandväggen är fasaderna monotona.
5. Möjligheter att stå och vistas:
När det gäller attraktiva zoner att stå och vistas på finns inga ytor direkt programmerade till detta. Bänkarna kan användas som platser att vänta vid och luta sig mot, de är dock lite låga för det ändamålet.
6. Sittmöjligheter:
Det finns gott om sittplatser, både högre och lägre samt med och utan arm- och ryggstöd. Bänkarna är vinklade i två riktningar så man kan se norr- och söderut. Eftersom det inte går att sitta och titta mot öst eller väst utnyttjas inte solens förutsättningar helt. Sittplatserna är tillgängliga i och med att det finns högre bänkar med arm- och ryggstöd. De är enkla att nå eftersom det är gott om utrymme och plant markunderlag.
7. Semöjligheter:
Att platsen har fasader på två sidor gör att det bara går att se längs Dragarbrunnsgatan och där är siktlinjen bruten på grund av utskjutande hus. Rummet är väl belyst.
8. Möjligheter att prata och lyssna:
Eftersom Vardagsrummet ligger avskilt är det låg nivå av buller och störande ljud som till exempel ljud från intilliggande byggarbetsplatser. Sittmöblerna i grupp är placerade för långt ifrån varandra för att det ska gå att föra ett samtal när man sitter mitt emot någon. De uppvärmda bänkarna är ganska trånga och det går bara att sitta två personer bredvid varandra som då får sitta väldigt tätt.
9. Möjligheter till aktivitet:
De lägre bänkarna i granit går att hoppa upp och ner på och inbjuder därför till viss aktivitet och konstverken är ett kreativt inslag. Utöver det saknar Vardagsrummet element programmerade för fysisk aktivitet, kreativitet och lek. Det finns ingen aktivitet för nattetid. De tre bänkarna som är uppvärmda skulle kunna användas på vintern.

Behag:

10. Skala:
Platsen är designad i mänsklig skala med tanke på att hastigheten på bilarna är låg och att det är möjligt att gå och röra sig överallt. Cyklister har däremot högre hastighet i och med att det inte finns något direkt hinder genom rummets mitt-stråk och de tvingas därför inte sänka farten.
11. Möjligheter att uppleva positiva klimataspekter:
Det är möjligt att uppleva positiva klimataspekter eftersom det finns sitt-

platser på båda sidor av rummet. När solen flyttar sig kan man byta plats. Granitbänkarna är L-formade men delen riktad mot öst och väst är liten och gör att man inte sitter där. Träden ger svalka och de varma bänkarna värme. En bris går att känna när man sitter i Vardagsrummet.

12. Positiva sensoriska upplevelser:

Ytan är designad efter konceptet Vardagsrum och element som lampor, soffor, markmaterial och konstverk gör att platsen har en hög detaljnivå. Markmaterialet är tillgängligt och har kontraster i och med de mörkare banden av nubben vid sittplatserna. Det skapar variation på platsen. Det finns träd- och perennplantering men inget vattenspel.

Analys

Nedan följer en analys av de resultat vi kom fram till. Den inledande delen av analysen kommer att behandla våra egna tankar och analyser kring platsen och även resonera kring de problem som dykt upp med platsens utformning. I den andra delen presenteras förslag på tillägg för att öka mänsklig aktivitet på platsen. I tilläggen vägde vi in de uppgifter och resultat vi fått fram från teorier och platsen i sig.

Varför upplevs platsen som tom?

De underrubriker som inte uppfylldes (se figur 3) visar på faktorer som bidrar till att Vardagsrummet upplevs som tomt. Att det finns få avsiktliga aktiviteter för nattetid och höst- och vintertid gör att platsen kanske inte kan användas i så stor utsträckning vid de tidpunkterna. Fasaderna är monotona vilket bidrar till att platsen blir mindre visuellt attraktiv och därför inte minnesvärd. Platsen saknar intressanta och fina vyer samt element planerade för fysiska aktiviteter och lek. Det finns heller inga vatteninslag och växtligheten är sparsam.

En annan anledning som vi anser bidra till att platsen upplevs som tom är att bänkarna, som är ett av de dominerande elementen, ofta står tomma. En plats vars utformning inte bygger på sittplatser skulle inte uppfattas som lika oanvänd.

För att få människor att stanna upp på en plats som inte är en naturlig mötesplats krävs en iögonfallande karaktär. Platsen har vardagsrum som gestaltningskoncept men trots alla element som ska förstärka känslan av ett vardagsrum framgår det inte riktigt. Människor vi frågade vet inte om att det är ett Vardagsrumskoncept på platsen. Kanske beror det på att det mest är en passage och folk passerar platsen fort. Det är få som faktiskt stannar upp och reflekterar över platsen som helhet och dess detaljer. De som däremot var på platsen ofta, t ex butiksinnehavaren, hade förstått konceptet och tyckte att det var bra och passande.

Att Vardagsrummet tvingas följa Dragarbrunnsgatans helhetskoncept med röda cykelställ, markbeläggning och avrinningsränna kan också vara en orsak till att konceptet Vardagsrum blir underordnat och inte når ända fram. Kanske hade det varit nödvändigt att ta konceptet längre och vara övertydlig, att ha något mer element som förstärkt platsens identitet och väckt uppmärksamhet. De varma bänkarna är inte så vanliga i Uppsala och unika för Vardagsrummet så de hade kunnat marknadsföras bättre. Ronnie Nilsson säger att Vardagsrummets färgsättning ska vara sober. Det vi noterade under våra analyser var att den nya utform-

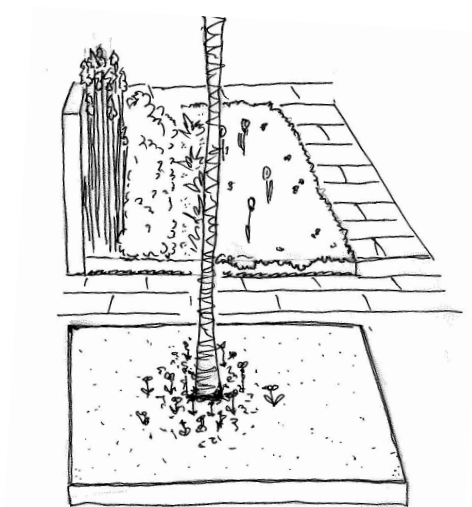
ningens färgskala matchar Dragarbunnsplattans gråa nyans och fasadernas vita och gråa. Det gör att de Vardagsrumslika elementen på platsen inte blir lika iögonfallande.

Vardagsrummet är ett välanvänt stråk i och med dess läge mellan station och innerstad. Problemet är kanske inte strömmen av människor utan snarare att platsen saknar egen dragningskraft. Vi anser det vara motsägelsefullt att skapa ett Vardagsrum, som för tankarna till avslappning och att sitta länge, i den stressiga vältrafikerade passagen som platsen faktiskt är. För att fånga uppmärksamhet krävs dock en stark karaktär så Vardagsrummet kanske är ett bra koncept men hade behövt understrykas mer.

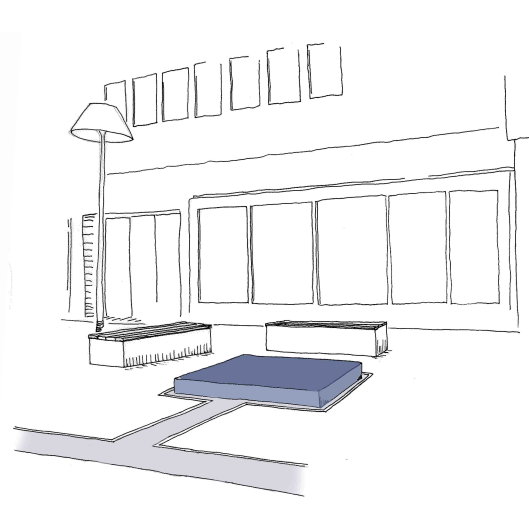
Hur skulle platsen kunna göras mer aktiv?

Utifrån resultaten av observationer, analyser, intervjuer och teoristudier ville vi belysa faktorer som fungerar, som skulle kunna utvecklas och som saknas i Vardagsrummet. Vi arbetade själva fram förslag på tillägg till vad som skulle kunna göras på platsen för att den ska upplevas som mer aktiv. Nedan förklaras dessa tillägg med text och vissa kompletteras med schematiska skisser.

Ett element Gehl nämner i sina kriterier som viktigt är "stå-stöd" (Gehl, 2010, sid 239). Eftersom platsen i hög grad används för kortare besök och pauser skulle element att stå vid vara ett bra inslag.

Skiss 1. Dynamiskt växtmaterial som skapar karaktär och blir ett iögonfallande element över en längre tid på säsongen.

Skiss 2. Vattenspel som rinner ut i passagen i en betonggränna och skapar karaktär. Bänkar riktade mot passagen med träsits för att hålla värmen.

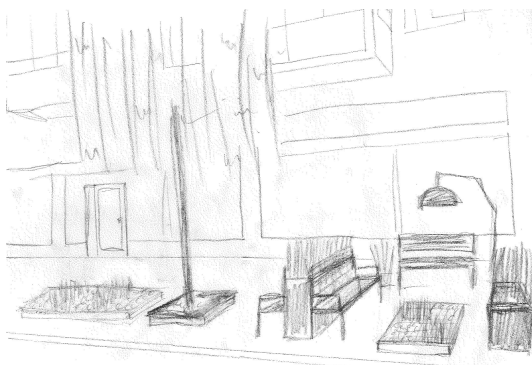
Då platsen också ofta passeras i platsen högre hastighet kan iögonfallande inslag vara bra för att skapa bestående intryck, imageability, som nämns i *Active design guidelines* (City of New York, 2010 sid 23). Sådana inslag skulle kunna vara kontrasterande färger på byggda element, upphöjda växtbäddar med uppseendeväckande eller dynamiskt färgstarkt växtmaterial som fångar uppmärksamhet, videoinstallation, ljud eller ljus. Även mer uppseendeväckande element som vattenspel, trädallé eller specifika utsmyckningar som kan väcka kommentarer och bryta av mot övriga rummet och förstärka identiteten på platsen skulle kunna höja platsens imageability.

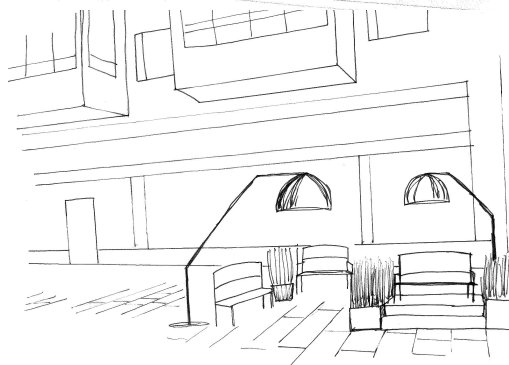
Skiss 3. Konstgjorda träd som lyser och blir uppseendeväckande element man märker även om man passerar fort. Högre och färgstarkt växtmaterial i växtbäddar.

För de som vill slå sig ner är det viktigt med bänkar som utnyttjar solen och som är riktade så att det går att betrakta folk som passerar. Upphöjda sittplatser är bra för att hamna i ögonhöjd med passerande och några avskilda sittplatser för att motverka genomfartskänslan. För större grupper av människor behövs sittplatser som är anpassade för att umgås. Bänkar och sittgrupper med skydd i ryggen skulle göra så man känner sig trygg där man sitter och avgränsas från den lite stressiga miljön som passagen innebär. Ett alternativ skulle vara att skapa rum i rummet med hjälp av mer växtmaterial som bildar skira väggar som skärmar av men ändå inte känns helt slutna. Med hjälp av väggarna skulle man kunna skapa mindre platser där man både kan sitta själv och i grupp.

Skiss 4. Upphöjd sittplats och växtbäddar som avskärmar. Lampor inspirerade av läslampor och växtbäddar inspirerade av krukor för att skapa karaktär av ett vardagsrum och utveckla området kring antikvariatet. Utnyttjar solförutsättningarna i sydöstra hörnet som har mest sol i Vardagsrummet. Bänkar så man kan se ut över Vardagsrummet och en bänk vinklad så man ser Vretgränd.

Skiss 5. Hög växtbädd som stöd i ryggen och som skydd mot det trafikerade cykelstråket på Vretgränd. Lägre planteringsytor som element att titta på. Social hörna runt antikvariatet och utnyttjar solen där samt att man kan se mot vretgränd och ut över Vardagsrummet.

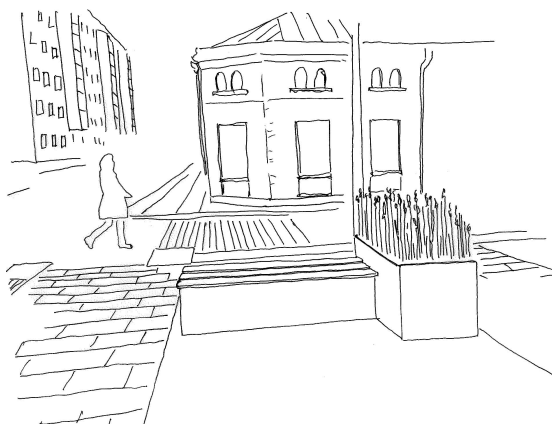

Vardagsrum antyder en vardaglig och hemtrevlig plats som används till avslappning och umgänge. Utifrån inventeringen framgick att avståndet mellan bänkarna som är placerade mitt emot varandra i grupper inte fungerar. För att man ska kunna prata i vanlig samtalston är det för stort mellanrum men för att två främlingar ska kunna sitta där känns avståndet för litet.

Enligt våra observationer av klimat och aktivitet utnyttjar gestaltningen inte de förutsättningar som finns till fullo. Bara hälften av bänkarna är riktade mot solen. Genom att skapa fler sittplatser i andra riktningar, mot passagen och mot solen skapas en mer sittvänlig miljö. Antikvariatet är en punkt som drar mycket människor och där hade det varit passande med bänkar. Bänkarna i granit skulle kunnat utformas med trä ovanpå för att inte bli så kalla. För att utnyttja solen till fullo är snurrstolar också ett alternativ.

Skiss 6

Bänkar med trä ovanpå för att inte bli så kalla. Högre växtbädd för att avskärma och skapa rumslighet. Bänk som man kan sitta åt båda hållen på för att kunna utnyttja solförutsättningar.

Vi associerar ett vardagsrum till en plats där man känner man sig trygg. Det skulle kunna förstärkts ännu mer genom att skapa skydd i ryggen på sittplatserna och ha bänkarna vinklade så man har utsikt över platsen.

Intresset för en gata ökar med antalet entréer eftersom det då blir fler människor i rörelse och en transparent gräns mellan ute och inne. I och med Vardagsrummets många entréer i gatuplan finns en potential för denna transparens. Tyvärr utnyttjas inte alla entréer i och med att en lokal står tom och det västra antikariatet sällan har öppet och att puben har sena öppettider. Pantbanken kräver att man ringer på med ringklocka för att få komma in och markisen är nedfälld framför skyltfönstren till östra antikariatet vilket skapar en mer stängd känsla. För mer aktivitet på platsen skulle nya verksamheter behöva flytta in som inbjuder till mer aktivitet och transparenta bottenvåningar. Café med uteservering på sommaren, verksamheter med fler stånd ute på gatan och öppna entréer istället för slutna. Bottenvåningarna på platsen idag med antikariat, galleri och pantbank lockar endast en ganska specifik målgrupp. Vardagsrummet saknar fik eller uteservering och puben som finns där idag har bara öppet mellan 16 och 23. Våra resultat stödjer således de teorier som finns kring aktiva bottenvåningar.

Diskussion

Syftet med uppsatsen var att, utifrån en upplevd tom plats, komma fram till hur och varför urbana miljöer fungerar i avseende på mänsklig aktivitet och vilka element som krävs för att en plats ska uppfattas som aktiv.

Varför upplevs en urban miljö ha mycket mänsklig aktivitet?

Vardagsrummet ligger bra till längs med ett vältrafikerat stråk, med både gångare, cyklister och en del bilar. Platsen har fått en egen identitet i och med konceptet Vardagsrum och har sittplatser vilka ska uppmuntra folk att slå sig ner och stanna på platsen. De aktörer vi träffade har alla uttryckt att en stor del av konceptet handlade om att skapa sitt- och pausmöjligheter på en plats där det automatiskt bildas mycket rörelse. Våra resultat visade på att det är svårt att få folk att stanna upp enbart genom att placera ut sittmöbler. Det krävs något mer än bänkar för att folk ska slå sig ner eller stanna upp på en plats.

Utifrån resultaten kom vi även fram till några faktorer som är viktiga för att urbana miljöer i allmänhet ska upplevas ha mycket mänsklig aktivitet. Läget och sammanhanget är viktiga faktorer, precis som Carmona fastställer i sin bok *Public places, urban spaces* (2010, s. 36). Det vill säga var platsen ligger i förhållande till andra platser och funktioner och vilka stråk som passerar igenom och runt omkring. En annan faktor är attraktionerna utöver platsen i sig som bidrar till nödvändiga aktiviteter som till exempel station, busstopp eller verksamhet som restaurang, skola, fritidslokal, mataffär eller andra affärer (Projects for Public Spaces, u.å.).

En plats som saknar attraktioner som ovan nämnda kräver att det finns något som gör intryck och som människor kommer ihåg för att man ska återvända till platsen, det vill säga skapa imageability (City of New York, 2010, s. 23). Det i sin tur kan leda till att det i högre grad bli en mötesplats och en plats för frivilliga aktiviteter som många hittar till och kommer ihåg (Projects for Public Spaces, u.å.).

Våra resultat bekräftar också att det bör finnas en kombination av möjligheter på platsen som lockar olika målgrupper och att platsen ska ha en funktion under flera tider på dygnet och under alla årstider. Om det finns många kombinationer ökar möjligheten för fler människor att uppehålla sig på platsen. Exempelvis en upphöjd bänk eller ett högre konstverk som även kan fungera som stå-stöd eller lekredskap.

En annan aspekt vi identifierade för att folk ska lockas till stadsrum är att det finns verksamheter i bottenvåningarna. I *The Sidewalk Experience* s. 61 (2013) tar författarna upp hur viktiga bottenvåningarna är för ett levande stadsliv. Bottenvåningarna bidrar till hur en plats upplevs och hur mycket den används. Aktiva bottenvåningar, som rymmer affärer, restauranger och caféer lockar fler än passiva bottenvåningar med slutna "företagslokaler" eller bostäder. Enligt Gehl architects i samarbete med Stockholm stadsbyggnadskontor skapar en variation av kontorslokaler och bostäder högre upp i huset och restauranger, caféer och affärer i bottenplan ett spektrum av aktiviteter över hela dygnet (Gehl architects, 2005, s. 39).

Ytterligare en faktor vi har kunnat se som är viktig är hur den urbana miljöns gestaltning utnyttjar solen och klimatförhållandena som finns. Eftersom Sverige är ett land med få varma månader finns ett behov av att utemiljöer tar tillvara på värmen och solen. Har platsen förutsättningar för ett bra mikroklimat bör det utnyttjas. I och med att städerna byggs allt tätare och husen byggs allt högre försvinner solen ur våra stadsrum. Därför är det viktigt att den sol som finns tas tillvara och utnyttjas i rummets utformning.

Vi funderade även kring hur folkmängden i en stad spelar in. I Uppsala finns Kungsängsgatan och Östra Ågatan som redan välanvända stråk. Det kan vara svårt att fylla ytterligare en gata med människor. Allt eftersom Uppsala expanderar och fler människor flyttar hit kommer Dragarbrunnsgatan och Vardagsrummet i framtiden antagligen att få ett mer central läge i Uppsala stadskärna. Det är svårt att veta hur Vardagsrummets gestaltning kommer svara mot framtida behov och om dess användning kommer förändras.

Efter våra observationer har vi kommit fram till att platsen inte är så tom som vi trodde. Det är många människor som passerar och vissa som också stannar upp. Ändå känns det som en ödslig miljö, vilket vi tror har att göra med att det främst känns som en plats för nödvändig aktivitet i form av transport. De personer som stannade där uppehöll sig inte speciellt länge och sittplatserna användes för kortvarig aktivitet som att vänta, prata i telefon, röka samt ta en kort vilopaus på väg någon annanstans.

Under arbetets gång förstod vi att det är mycket som kan ställa till problem i gestaltandet av en plats. I en urban stadsmiljö där alla i staden ska vara välkomna krävs att många aspekter tas till hänsyn. Som Varenhorst sa, "man borde fråga sig själv innan ett projekt för vem man gör det". Men det är också en av de svåraste frågorna vi kan ställa oss. Vem får vara här, vem kommer ha lätt att vistas här och vem kommer inte ha det? Det är en minoritet i samhället som är synskadade, betyder det att en minoritet av stadsmiljöerna ska vara anpassade därefter? Detta gäller även vilka trafikslag man ska planera efter. Det är problematiskt att helt ta bort andra transportsätt än gående i en tät stad och det måste finnas ett sätt att skapa flexibla stråk. Shared space är ett resultat av detta, men som alltid när något nytt introduceras i en stad tar det tid för dess invånare att vänja sig vid förändringen.

Vardagsrummet blir, vad vi tycker, en kompromiss mellan olika sen. Bilarna som ska köra in i garagen och längs stråket, de synskadade och rörelsehinderade som ska kunna gå obehindrat, cykelställ, cyklisterna som snabbt vill komma fram och de gående. Vi anser att ofta vill man vistas i en attraktiv stadsmiljö där just en själv har prioritet för att bland annat underlätta rörelser på platsen. Det är många aspekter som måste tas i beaktning och vi fick förståelse för detta ju mer vi undersökte Vardagsrummet. Kanske är det svårt med en mötes- och pausplats längs ett shared space-stråk där så mycket måste tas med i utformningen och så många att ta hänsyn till. Det finns en variation av hur man kan röra sig i och genom rummet men det saknas en variation av faktorer som gör att människor vill stanna där.

Slutligen är en av våra viktigaste iakttagelser att för att en urban miljö ska uppfattas som aktiv måste där finnas människor. Att det är liv och rörelse och människor som både passerar och stannar upp och sitter. Att man kan höra folk som pratar och skrattar och att man kan se andra människor. Som Jan Gehl säger, människor inspireras och är intresserade av andra människor och aktivitet föder aktivitet (Gehl, sid 65). Om en person ser andra som använder platsen känns det mer lockande att också använda den.

Metoddiskussion

Med undersökningarna ville vi komma fram till hur tankarna kring utformningen av urbana miljöer kan se ut, hur en urban miljö kan upplevas av passerande och

hur den används. Vi ville också få förståelse för vad som gör att en urban miljö har god mänsklig aktivitet. Med vår valda plats som utgångsläge kunde vi ta reda på vad som behövs i en urban miljö för att den ska uppfattas som aktiv och vad i urbana miljöer som skapar mänsklig aktivitet.

Vår analysmetod valde vi för att de tar upp stadsrum i avseende på människan och för att vi är bekanta med dem. Gehl har väldigt många olika metoder och att vi valde just hans 12 kvalitetskriterier berodde på att den är en bra mall och punktlista för viktiga faktorer i urbana miljöer. Med dem kunde vi enkelt konkretisera våra observationer och pricka av vilka faktorer Vardagsrummet hade och saknade. Hur en plats fungerar och är uppbyggd är dock komplext. Därför var det bra att vi även använde oss av ELA:n.

ELA-observationen som för oss var en ganska ny metod är en omfattande observation som tar upp många aspekter av ett stadsrum eller plats. Dock blev den lite krånglig att använda sig av just eftersom den är så omfattande med många olika färgkodningar och kombinationer av symboler för att redovisa alla känslor och element. Metoden tog lite tid att sätta sig in i och förstå men redogör för väldigt många olika saker vilket gjorde den värd att använda och den hjälpte oss att förstå vår plats på ett djupgående sätt.

I Gehls 12 kvalitetskriterier är huvudfokus gående. På vår plats vistas även cyklister och bilister som också kan stanna upp och pausa. I en stad är det svårt att bara ta hänsyn till gående för att skapa bra urbana miljöer för människor, det måste finnas ett sätt att även få med cyklister och bilister. Gehl förespråkar en bilfri miljö för gående och har heller inte så stort fokus på cyklister. Då det finns två garageinfarter och stråket fungerar som en viktig passage är det svårt att helt stänga ute bilar från Vardagsrummet. Detta gjorde att det inte helt gick att applicera Gehls kriterier fullt ut här.

ELA-observationen kan också användas så att andra människor får fylla i sin egen karta, EM, vilket hade kunnat ge en annan bild av platsen. Det hade dock kunnat bli svårt att få en realistisk bild av platsen i och med att de vi träffade och pratade med som stannade på platsen inte innefattade så många målgrupper. Vidare var det få personer som uppehöll sig på platsen såpass mycket och länge att de hade kunnat bilda sig en uppfattning om alla de delar som ELA-observationen tar upp. Det hade dessutom tagit lång tid för de tillfrågade att sätta sig in i de många begreppen som ELA innefattar.

Om platsobservationerna hade gjorts under fler tidpunkter på dygnet, under en helg eller under andra tider på året hade kanske ett annat resultat erhållits. Om intervjuerna hade genomförts senare i vår arbetsprocess hade kanske andra frågor varit aktuella och vi hade kunnat fråga mer i avseendet att platsen upplevs som tom. Vi fick reda på intentionerna med platsen men hade kunnat fråga mer om vad de tycker om resultatet på platsen i avseende på mänsklig aktivitet. Som ett alternativ hade skisserna kunnat komma in ännu tidigare i vårt arbete och använts som ett undersökande element tidigare under arbetsprocessen.

Stadsrum och social hållbarhet

I och med att allt fler människor flyttar in till städerna behövs fler platser att vara på i staden. I de allt tätare städerna är det viktigt att alla ytor tas tillvara på och att det skapas kvalitativa mötesplatser. Dessa platser behöver ha god utformning och kunna passa många för att staden ska kunna ses som en offentlig plats för alla att

mötas i. Människor bor i städer i alla stadier i livet och därför behövs aktiviteter för alla där. Stadsmiljön ska vara inkluderande och en miljö där vi kan växa upp, leva och bli gamla i.

Vi har förstått att mänsklig aktivitet är en förutsättning för en socialt hållbar miljö, en miljö där alla kan mötas, umgås och trivas. Ingen människa är den andra lik men efter att ha läst Jan Gehls och andra stadsplanerarens teorier har vi förstått att det ändå finns vissa grundläggande behov och faktorer vi alla uppskattar. Det är viktigt att vi tar fasta på de teorier och kunskaper som finns om mänsklig aktivitet i urbana miljöer och de konkreta element som kan bidra till detta. En hel stad har dock inte samma sociala aspekter som ett litet stadsrum och därför behövs riktlinjer för olika skalor och sammanhang. Fokus borde ligga på att hitta en balans mellan att utgå från platsens förutsättningar och att göra en helt ny gestaltning. Med observationer, analyser och teorier kan man komma långt i att skapa en lyckad utformning av ett stadsrum men vi förstår också att stadsplanering är komplext och att det är svårt att veta hur en miljö i slutändan kommer användas. Den sociala dimensionen är en stor del av den hållbara utvecklingen i städer och socialt hållbara miljöer är därför en viktig grund för den sociala dimensionen.

Den sociala hållbarheten verkar vara svårdefinierad och att den, beroende på kontext, kan innefatta olika saker. I stadsplaneringssammanhang har den sociala dimensionen länge haft låg prioritet enligt Engström (2011). Vi anser att den sociala aspekten kan vara vag och subjektiv och den är svår att mäta i siffror eller modeller. Att den är så svår att greppa tror vi kan vara en bidragande orsak till dess låga prioritet i stadsutveckling. Social hållbarhet ska ses som ett dynamiskt koncept som förändras över tiden på en plats. Vi tror att social hållbarhet kan vara svår att planera för i ett framtidsperspektiv eftersom den är, precis som evolutionen, ett resultat av vad som varit. Ett byggprojekt tar lång tid och behoven för platsen kan hinna ändras under processen. Om man tydliggör och definierar vad som menas med social hållbarhet i urbana miljöer får den kanske en mer betydande roll i stadsplanering. Det i sin tur borde leda till att man kan planera stadsrummen för invånarna idag och även för framtida generationer, för att främja en hållbar utveckling.

Sammanfattningsvis tror vi att utformningen av de små urbana miljöerna spelar en viktig roll i skapandet av socialt hållbara städer med mycket mänsklig aktivitet.

Referenser

- Anon, (2014). Nu får Olrog plats i Uppsala, *Uppsala Nya Tidning*, 12 december. Tillgänglig: <http://www.unt.se/uppland/uppsala/nu-far-olrog-plats-i-uppsala-2015631.asp> [2015-05-12]
- Boverket (u.å.a). *En urbaniserad värld*. <http://sverige2025.boverket.se/en-urbaniserad-varld.htm> [2015-05-11]
- Boverket (u.å.b). *Skapa en hållbar livsmiljö i och kring staden*. <http://sverige2025.boverket.se/skapa-en-hallbar-livsmiljo-i-och-kring-staden.html> [2015-05-11]
- City of New York, (2010). *Active Design Guidelines: promoting physical activity and health design*, s. 23. New York: City of New York. Tillgänglig: <http://centerforactivedesign.org/guidelines/> [2015-06-02]
- City of New York, (2013). *Active Design: Shaping the Sidewalk Experience*, s. 23. New York: City of New York. Tillgänglig: <http://centerforactivedesign.org/sidewalks> [2015-06-02]
- Carmona, M., Heath, T., Oc, T., Tiesdell, S. (2010). *Public places, urban spaces*. s. 36, 169, 176. New York: Routledge
- Direktpress, (2011). Här är Uppsalas nya finrum, *Uppsala Nya Tidning*, 10 juni. Tillgänglig: <http://www.direktpress.se/uppsalatidningen/Arkiv/Artiklar/2011/06/Har-ar-Uppsalas-nya-finrum/> [2015-04-16]
- Engström, C-J., (2011). Inledning, *Urbaniserad värld - nya steg mot hållbara städer*, sid 7. Tillgänglig: <http://issuu.com/globalutmaning/docs/name619d84/1?e=0> [2015-05-11]
- Experimental landscape, (u.å.). <http://www.elprdu.com/about.html> [2015-04-16]
- Gehl Architects, (2005). *Stadsrum och stadsliv i Stockholms innerstad*, s. 39. Köpenhamn: Gehl Architects
- Gehl, J, (2010). *Cities for People*, s. 54, 239. Washington DC: ISLAND Press
- Högskoleverket, (2014). *Svensk-engelsk ordbok*. <https://www.hsv.se/densvenskahogskolan/sveengordbok/termer/f/fallstudie.4.7852b29111e5fd61e597ffe299.html> [2015-05-03]
- KTH (2014). *Social hållbarhet*. <https://www.kth.se/om/miljo-hallbar-utveckling/utbildning-miljo-hallbar-utveckling/verktygslada/sustainable-development/social-hallbarhet-1.373774> [2015-05-25]
- Nielsen, T., (2012). *Uppsala Nya Tidnings stadsmiljöpris till Dragarbrunnsgatan*, pressmeddelande från Tema 23 oktober 2012. Tillgänglig: <http://www.temagruppen.se/Aktuellt1/Pressreaser/Uppsala-Nya-Tidnings-stadsmiljopris-till-Dragarbrunnsgatan/> [2015-05-12]
- ODPM, Office of the Deputy Prime Minister, (2006). UK Presidency: *EU Ministerial Informal on Sustainable Communities Policy Papers*, s. 12. London: ODPM
- Project for Public Spaces (u.å.). *Jan Gehl*. <http://www.pps.org/reference/jgehl/> [2015-05-21]

- SIDA, (2009). *Globala utmaningar - visste du det här om urbanisering?*
<http://www.sida.se/Svenska/sa-arbetar-vi/Globala-utmaningar/Visste-du-detta-om-urbanisering/> [2015-05-19]
- S:t Eriks betong, (2012a). *Dragarbrunnsplattan*.
<http://www.steriks.se/sv/Produktsortiment/Ovrigt/Objektspecifika-specialprodukter/Dragarbrunn-Uppsala/> [2015-05-04]
- S:t Eriks betong, (2012b). *Taktila plattor*.
<http://www.steriks.se/sv/Produktsortiment/Markbelaggnings/Plattor/Taktila-plattor/> [2015-05-11]
- Steinvall, A., (2012). Gehl - den mänskliga stadens förkämpe. *Hufvudstadsbladet*, 28 augusti. <http://hbl.fi/kultur/personportratt/2012-08-27/jan-gehl-den-manskliga-stadens-forkampe> [2015-04-27]
- Tema, (u.å.). *Dragarbrunnsgatan*.
<http://www.temagruppen.se/Referenser/Gata-och-allman-plats/Dragarbrunnsgatan-Uppsala/> [2015-05-02]
- Turkington R., Sangster, K., (2006). From housing to social mix: housing's contribution to social sustainability. *Town and Country Planning*, 75, s. 184–185.
- Uppsala kommun, (2009). *Dragarbrunnsgatan - kvaliteter i stadsbilden och gestaltungsprinciper*, sid 3. Tillgänglig:
http://bygg.uppsala.se/contentassets/5d582b5aa97146fdb2ec75142c62e9ed/gestaltungsprogram_dragarbrunn.pdf [2015-05-02]
- Uppsala kommun, (2014a). *Uppsala växer*. <https://www.uppsala.se/Boende-och-trafik/kartor-och-statistik/befolkningsstatistik/> [2015-05-13]
- Uppsala kommun, (2014b). *Handlingsplan för Uppsalas stadsrum*. Tillgänglig:
<https://www.uppsala.se/contentassets/1f776f3790ad489e8959cb66a97ce899/handlingsplan-stadsrum.pdf> [2015-05-11]
- Uppsala kommun, 2010. *Översiktsplan*. Tillgänglig:
<https://www.uppsala.se/organisation-och-styrning/dokumentsamlingar/Oversiktsplan/>